

Kolmas toisen katseessa – huomiota näyttämöllisen kohtaamisen rakenteesta

ESA KIRKKOPELTO

Näyttämö on ihmisten välisen kohtaamisen dimensio, jossa yksi ihminen tarkastelee toista, toisen ihmisen toimintaa, tietyllä tavalla. Sikäli kuin näin voidaan tehdä periaatteessa missä ja milloin tahansa, merkitsee se sitä että kokemuksessamme on lähtökohtaisesti jotakin näyttämöllistä. Teatterissa ei kohdata toista henkilöä, näyttelijää, omana itsenään tai roolihahmona, vaan jonakin jonka kautta voi tulla esiin jotakin tavastamme kohdata maailma yleensä. Näyttämöllinen kohtaaminen – katsojan ja esiintyjän, esiintyjän ja esiintyjän, katsojan ja katsojan välillä – kääntyy syrjään siitä lähtökohtaisesta empiirisestä ja objektiivisesta tilasta ja tilanteesta jossa se tapahtuu, viittaamatta kuitenkaan välttämättä muualle. Kokemuksen ja maailman yhteys tulee hetkeksi tunnistettavaksi ja kohdattavaksi näyttämön dimensiossa. Mutta tuo kokemus ei ole mikään kaikkikykyiden, mystisen fuusion tai persoonallisen valaistumisen tila. Päinvastoin tuollain voivat paljastua yksi toisensa jälkeen kaikki ne paradoksit, aporiat ja kiasmaattiset reitit joita looginen, kielellinen kuvauksemme maailmasta aina liikuttavan uskollisesti ja useimmin tietämättään noudattaa. Vastaamme tulee kokemuksemme kompleksinen rakenne ja dynamiikka, josta yksi mieli ei saata koskaan kantaa yksin vastuuta ja joka ehkä juuri siksi kohtaakin meitä lähtökohtaisesti jonakin jaettavana.

Seuraavassa tarkastelen näyttämöllisen kohtaamisen dynamiikkaa konkreettisen historiallisen esimerkin valossa. Kysymyksessä on tarina modernista valaistuskokemuksesta, jonka herätteenä toimii kohtaaminen kahden ihmisen välillä. Tarinan kertoja on viime vuosisadalla elänyt suomalainen

vasemmistolaispoliitikko, osuustoimintamies, ja valistuspuhuja Yrjö Kallinen (1886–1976). Kallinen tunnetaan paradoksien miehenä, mm. vakuumuksellisenä pasifistina, joka sodan jälkeisessä hallituksessa istui puolustusministerinä. Kallisen elämänvalintoihin vaikutti ratkaisevasti hänen omaperäinen elämänfilosofiansa, joka ammensi vaikutteita itämaisista opeista, zen-buddhismista, hindulaisuudesta ja teosofiasta. Ajattelijana hän oli itseoppinut, kotoisin köyhästä pohjoissuomalaisesta työläisperheestä, alkuperäiseltä ammatiltaan asemamies. Kallisen ajattelun perussanomana mukaisesti normaali kokemusmaailmamme on jotakin unen kaltaista, josta herääminen yhteisesti jaettavaan olemassaolon tuntoon on poliittisen muutoksen edellytyksenä. Näkemys juontaa Kallisen oma-kohtaisiin mystisiin heräämis-kokemuksiin, joista kertoo myös seuraava, vuoteen 1918 ajoittuva omaelämäkerrallinen kuvaus:

”Nuorukaisiässäni menin jälleen kerran, kuten usein ennenkin, kaupunkini ulkopuolelle kävelemään vain saadakseni olla yksin ja tunteakseni luonnon läheisyyden. Näin, asiaa sen enempiä ajattelemta, samaa tietä vastaani tulevan työläisen. Muutaman askelen päässä toisistamme vilkaisimme toisimme, kuten hyviin tapoihin kuuluu.

Juuri kun ystävällisesti katsahdan häneen, näen jotakin, mitä en ollut milloinkaan nähnyt. Olinko jotakin tuollaista ajatellut, sitä en tiedä.

Näin ensi kerran ihmisolennon ihmeen, ihmisen eksistenssin, olemassaolon ihmeen! Näin tuon ihmeen ikään kuin olemattomuuden taustaa vasten. Näin pystyssäkäyvän olennon, näin silmät, näin tajuun silmien takana.

Yhtäkkiä tajusin, että oikeastaan me nukumme. Me olemme näkevinämme, ymmärtävinämme, mutta emme näe, emme ymmärrä. Jos näkisimme, kuten minä nyt näin, olemassaolo olisi ihmettä alusta loppuun, kohta kohdalta. Kaikki lukemamme selitykset eivät selitä mitään. Että jotakin on, on sanomaton ihme. Että on olemassa tajunta, on ihmeiden ihme.

Palasin tavalliseen tajuuni, mutta tuon hetken jälkeen en ole enää milloinkaan ollut täysin 'unesa'. Olen selvillä siitä, että tapamme appersipoida asioita, koko olemassaoloa, on vain eräs tapa. Se on unelias tapa, puolitajuinen tapa. Emme ole täysin hereillä. jos olisimme, suhtautumisemme toisiimme ja asioihin olisi kokonaan toinen kuin nyt.

Tiedän, että monet maalarit, runoilijat ja säveltäjät ovat nähneet ja tajunneet samaa, joko paljon kirkkaammin tai himmeämmin.¹

Tarinasta on merkitty muistiin myös variantti. Sekin on syytä lainata, koska se olennaisesti täydentää edellistä kertomusta:

"Olin silloin nuori, jonkin verran alle kahdenkymmenen ja olin hiljattain tutustunut teosofiaan sekä moniin muihin hienoihin asioihin. Olin eräänä sunnuntaiaamuna kävellyt hyvin rauhallisessa mielentilassa kotikaupunkini Oulun ulkopuolella. Halusin olla yksin ja katsella tätä olevaista ja ihaila kaunista kesäaamua. Näin vastaan tulevan miehen, joka oli pukeutunut työasuun, joten siis päätelin hänen menevän sunnuntaivuoroon. Miehen tultua parin kolmen metrin päähän, nostin katseeni ja katsoin miestä silmiin ja yhtäkkiä salamana näin edessäni mysteerin – sanomattoman pohjattoman ihmeen. Ihme oli tuo pystyssä kävelevä olento, jolla oli vartalo, pää ja silmät ja hänen silmissään minä näin tajunnan ja ymmärsin, mikä sanomaton ihme tämä oli. Näin olemattomuuden taustaa vasten sen, että *jotakin* oli. Näin sen yhtä selvästi kuin joskus vuoren rinteeltä voimme nähdä edessämme pohjattoman kuilun, näin tämän olemattomuuden idean ja olemattomuutta vasten *olevaisen*. Ihme oli siinä, että oli jotakin ja että siinä olevaisessa oli tajunta. Se oli ihmeiden ihme. Tämä kokemus ei ole koskaan haihtunut. Minun tarvitsee vain hiljentyä hetkeksi ja vastassani oleva ihminen muuttuu jumalalliseksi mysteeriksi. Se tieto säilyy minussa, olen kerran sen nähnyt ja voin nähdä sen minä het-

kenä tahansa uudestaan. Tästä minä päättelen, että on ihmisiä, jotka jatkuvasti elävät tuossa tilassa, vieläpä paljon syvällisemmässäkin."²

Kun itse tutustuin Kallisen elämäntarinaa 90-luvun alussa, tuolloin vielä nuorena teatterin tekijänä, olin kaikesta siinä määrin vaikuttunut, että päädyin vuosikymmenen puolivälissä valmistamaan aiheesta teatteriesityksen, jossa näyteltiin tämäkin pohjoissuomalaisella mäntykancaalla tapahtunut mystinen kohtaaminen.³ Mutta lukemani tarina ei olisi kenties kiinnittänyt lainkaan niin paljon huomiota, ellen sattumoisin samoihin aikoihin olisi tehnyt tuttavuutta myös Martin Heideggerin ajattelun kanssa. Erityisesti minua hämmästyttivät vuoden 1929 *Was ist Metaphysik?* -luennon lopun muotoilut "ahdistuksen" (*Angst*) kokemuksesta, jotka paikoin vastasivat Kallisen kertomusta jopa sana sanalta. Vertailun vuoksi muistutan mieleen joitakin noista kuuluisista määritelmistä:

- "Vasta ei-minkään ahdistuksen kirkkaassa yössä tulee olevan sellaisenaan alkuperäinen avoimuus ymmärretyksi: että se on oleva, eikä ei-mikään";
- "Vain siksi että ei-mikään ilmenee Daseinin perustalla, voimme kohdata olevan täydessä outouudessaan";
- "Vain tuon häälyvyyden läpikotaisin järkyttämä puhdas Da-sein, joka ei saata pitää kiinni mistään, on yhä täällä" (*da*).
- Yksin ihminen kaikkien olevaisten joukosta kokee Olemisen äänen kutsumana ihmeiden ihmeen: *että oleva on*.⁴

² Teuvo Rasku, *Yrjö Kallinen – legenda jo eläessään*, WSOY, Porvoo 1979, 25.

³ Kysymyksessä on Suomussalmi-ryhmän kanssa toteutettu produktio "Yrjö Kallisen valaistuminen", jonka ensi-ilta oli talvella 1995 Kino-Helsingissä. Kallisen roolia esitti Taisto Reimaluoto. Näytelmä ilmestyy keuhällä 2007 Liken kustantamana teoksessa Esa Kirkkopelto, *Nuori Kaarti – Esa Kirkkopellon 1990-luvun teatteri*.

⁴ "In der hellen Nacht des Nichts der Angst ersteht erst die ursprüngliche Offenheit des Seienden als eines solches: dass es Seiendes ist – und nicht Nichts"; "Einzig weil das Nichts im Grunde des Daseins offenbar ist, kann die volle Befremdlichkeit des Seienden über uns kommen"; "Nur das reine Da-sein in der Durchschütterung dieses Schwebens, darin es sich an nichts halten kann, ist noch da"; "Einzig der Mensch unter allem Seienden erfährt, angerufen von der Stimme des Seins, das Wunder aller Wunder: *dass Seiendes ist*", Martin Heidegger, *Was ist Metaphysik?* V. Klostermann, Frankfurt am Main 1969, 34, 41, 32, 47.

¹ Yrjö Kallinen, *Hälinää ja hiljaisuutta*, Tammi, 1997, 257.

Kallisen valaistumiskokemus vaikuttaisi ainakin päällisin puolin vastaavan Heideggerin kuvaamaa ”puhtaan Daseinin” kokemusta: olemisen ihmeen kohtaamista olemattomuuden taustaa vasten.⁵ Mitä kiinnostavuutta tuolla vastaavuudella voisi olla tänä päivänä ja meidän kannaltamme?

Seuraavat neljä lyhyttä huomiota Kallisen kertomuksesta pyrkivät osoittamaan, kuinka Kallisen kokemus voi olennaisella tavalla kirkastaa eettisen ja poliittisen välistä suhdetta, kuinka vastuuni sinua kohtaan kääntyy oikeudenmukaisuuden tunnoksi kaltaistemme kesken.

1) Ensinnäkin näyttää huomionarvoiselta, ettei Kallisen kokemus luettuna tai kerrottuna herätä kysymystä sen todenperäisyydestä. Kuinka kaikki oikeasti tapahtui? Kokiko Kallinen oikeasti niin kuin koki vai keksikö hän tarinan omasta päästään? Kysymys on mieletön. Fiktion ja faktan ero olennaisesti häviää, kun kertomuksen aiheena on muisto singulaarisesta kokemuksesta. Tarve kertoa kyseinen muisto seuraa kuitenkin siitä, että kertoja tunnistaa ainutkertaisen havaintonsa universaalain painon: ”jos näkisimme, niin kuin minä nyt näin”. Asenne on esteettiselle kokemukselle ja arvostelmalle ominainen. Syntyy halu jakaa kokemus, kertoa toiselle, että tunnen, näen jotakin jota ei voi sanoin sanoa, kuvin kuvata. Olemme alueella, joka on kielen rajalla, kohtaamme jotakin joka on vasta tulossa sanoiksi tai poistumassa sanojen tavoittamattomiin, mutta joka ei myöskään saata täysin irtisanoutua kielellisyydestään, koska koskee jollakin tavalla itse sanomisen mahdollisuutta, merkityksellisyyttä itseään. Kertomuksensa lopussa Kallinen viittaakin taiteilijoiden kykyyn kokea ja ilmaista jotakin vastaavaa. Esteettisen kokemuksen syntyminen, singulaarinen yhteisymmärrys, on sinänsä aina jo paradoksi ja ihme. Tässä kysymys on kuitenkin jostakin vielä syvemmästä, nimittäin ”ihmeiden ihmeestä”, siitä että yleensä jotakin on, mikä näyttäisi muodostavan kaiken yhteisymmärryksen (esteettisen, eettisen, teoreettisen) ehdon ja äärirajan. Kallisen kertomusta kannattelee ja motivoi näin ollen metafysisen halu, halu luodata olivaisen pohjaa, sekä ihmettely tuon halun äärellä.

⁵ On toki mahdollista että Kallinen on elämäkertansa kirjoittamisen aikaan 60- ja 70-luvun vaihteessa ehtinyt tutustua mannermaiseen eksistentiaali-filosofiaan. Tähän viittaisi ensimmäisessä lainauksessa mainittu ”ihmisen eksistenssi”. Heideggerista hänellä tuskin oli kuitenkaan suoranaista tietoa. Vieraista kielistä hän taisi vain englantia.

2) Kallista järkyttänyt olemassaolon kokemus syntyy vastavuoroisesta ”vilkaisusta” kahden ihmisen välillä, ajatuksissaan harhailevan nuorukaisen ja tiellä vastaan käyvän, sunnuntaivuoroon matkavaan tehdastyöläisen välillä. Mitä Kallinen ja tuo toinen mies näkevät toistensa silmissä tuona hetkenä? He näkevät jotakin ”samaa”. Tuo samuus ei ole kuitenkaan mitään identifioitavissa. He eivät tunnista toisiaan henkilöinä, eivät lähimmäisinä, saman sosiaalisen luokan edustajina, eivät edes ihmisinä. He pikemminkin *näkevät itsensä / toisensa nähtyinä*. Kuka heidät tuolloin näkee? Epäilemättä ei kukaan – ellei sitten itse taivaan tyhjiys sulje molempien ruumiita arvoitukselliseen syleilyynsä. Tuona puhtaan näkyväisyyden hetkellä kaikki entuudestaan tuttu näyttäytyy oudossa valossa. Ihmishahmo hajoaa osiin, ilmenee ”pystyssä käyvä olento”, jolla on ”vartalo, pää ja silmät” ja silmien takana ”tajunnan” näkymätön valo. Se mitä kohdataan, on olevan tosiasiallisuutta, joka irtautuu kaikesta minun ja sinun vastavuoroisuudesta, tunnistamisen dialektiikasta, ja viettää ohi kumpaisenkin, ”toisiimme ja asioihin”, josta ei saata sanoa muuta kuin että ne vain ovat. Kuten Heidegger toteaa ahdistuksen tuottamasta ”häälymisen” (*schweben*) kokemuksesta, ei tuolloin kohdattu ”outo” (*unheimlich*) ole enää ”sinulle” eikä ”minulle” vaan ”jollekin” (*einem*), joka on yhä täällä. Kohtaajat tunnistavat toisten kautta oman ja tuon toisen muukalaisuuden, ihmeellisyyden, jota he eivät voi kuin jakaa kaiken olevan kanssa. Olemassa oleminen on nyt ihmettä ”kohta kohdalta”, ja kumpainenkin muodostaa yhden noista ”kohdista”, joiden luku ja laatu jää rajoittamattomaksi. Polku joka lähtee ihmisen kohtaamisesta viettää lakkaamatta ihmisen ulkopuolelle, polku joka lähtee sinun ja minun vastakkaisuudesta johtaa viereemme, olevan piiriin vailla subjektia ja objektia, katsojaa tai esiintyjää. Silti jokainen yritys tarttua tuohon johonkin, johtaa väistämättä sen kadottamiseen, sen muuttumiseen objektiksi tai subjektiksi. Kuka tai mikä tuo väliin tuleva jokin on, mistä se on peräisin ja miten myös ”me” voimme olla ”se”?⁶

⁶ Vaikka Heideggerin eksistentiaalinen analyysi antaakin meille avaimen ymmärtää kuvatus kohtaamisen transsendentaalia puolta, ei se vie meitä pidemmälle. Eräissä *Olemisen ja ajan* kohdassa Heidegger kyllä toteaa, että *Daseinilla* on myös ”oma” ”tosiasiallisen esilläolemisen” (*tatsächliche Vorhandensein*) tapa, nimittäin ”faktisuus”, mutta se eroaa olennaisesti kaikesta muusta tosiasiallisuudesta ja esillä-

3) Tätä kysymystä on pohtinut erityisesti Emmanuel Lévinas, jonka eettinen ajattelun lähtökohdista on vastuuni äärettömän ”Toisen” (*l’Autre*) edessä, tuon Toisen kohtaaminen ”lähimmäisen” (*autrui*) ”kasvoissa”⁷. Teoksessaan *Totalité et infini* Lévinas on analysoinut tapaa, jolla kyseinen eettinen suhde voi muodostaa perustan myös poliittiselle kokemukselle ja toiminnalle. Hän pyrkii perustelemaan kuinka Toisen kohtaamisen jakaminen ”kolmannen” (*tiers*) kanssa johtaa ihmisten tasa-arvoon ja veljeyteen, on kaiken yhteisöllisyyden ainut eettinen perusta: ”Kasvojen kasvoina ilmestyminen avaa ihmiskunnan.”⁸ Edellytyksenä kuitenkin on paitsi se että tuo itselleni indifferentti ja vieras lähimmäinen on jollakin tapaa aina jo mukana Toisen kohtaamisessa – ”kolmas katsoo minua lähimmäisen silmissä” – myös se että suhde kolmanteen on perustavan kielellisyytemme jakamista – ”kieli on oikeus”⁹. Vaikka Lévinas toisaalla korostaakin, että kasvot ovat kaiken kielellisyyden syntyhetki – ”kasvot avaavat alkuperäisen diskursusin”¹⁰, vaikka kysymyksessä on merkityksen ”alkuperäinen tapahtuma” ”joka tekee merkin toiminnan mahdolliseksi”¹¹, tulisi siirtymä eettisen ja poliittisen välillä hänen mukaansa tapahtua kuitenkin ”vailla minkään kuvan tai merkin välitystä”, sanomattomasti: ”Jokainen sosiaalinen suhde johtaa takaisin Toiseuden Samuudelle esittämiseen, vailla minkään kuvan tai merkin välitystä, yksin kasvojen ilmauksena”¹². Se mitä lähimmäisen kasvot ilmaisevat, se mitä minä, he tai me niissä aina todistamme, ei ole kuitenkaan mitään yksiselitteistä, vaan tilanteessa vaihtelevat yhtäältä ”ylhäisyys” toisaalta ”nöyryys”; yhtäältä Toiseuden ääretön transsendenssi ja dominanssi, toisaalta lähimmäisen loputtomasti jaettavissa oleva ”kurjuus”, ”nä-

olevuudesta (ks. *Oleminen ja aika*, § 12, Vastapaino, Jyväskylä 2001).

⁷ Lévinasin ajattelun perusteista suomeksi, ks. E. Lévinas: *Etiikka ja äärettömyys*, Gaudeamus, Tampere 1996.

⁸ « *L’épiphanie du visage comme visage, ouvre l’humanité* », E. Lévinas, *Totalité et infini*, Le Livre de poche, Kluwer academic, 1971, 234.

⁹ « *Le tiers me regarde dans les yeux d’autrui- le langage est justice* », *ibid.*, 234.

¹⁰ « *Le visage ouvre le discours originel* », *ibid.*, 220.

¹¹ « *Événement originel* », *ibid.*, 226.

¹² « *Toute relation sociale, comme une dérivée, remonte à la présentation de l’Autre au Même, sans aucun intermédiaire d’image ou de signe, par la seule expression du visage* », *ibid.*, 235.

kä”, ”köyhyys”, ”puute”¹³: ”Toinen joka hallitsee minua transsendenssissään on myös muukalainen, leski ja orpo, joita kohtaan olen velassa”¹⁴. Levinaksen lähimmäinen on sanalla sanoen ikuinen ”proletaari”.¹⁵ Kuinka Levinaksen analyysin erilaiset, näennäisen ristiriitaiset tekijät on sovittavissa toisiinsa? Voisiko Kallisen todistajanlausunto tuoda tässä asiassa mitään lisävalaistusta?

4) Kun Kallinen tarinassaan kohtaa työläisen kasvoissa olemassaolon ihmeen, näyttäisi kokemus asettuvan täsmälleen Heideggerin ja Lévinaksen ajattelun väliseen risteyskohtaan. Se mitä Kallinen kohtaa lähimmäisen kasvoissa on nähdäkseni yhtäältä se mitä Levinas kutsuu ”kolmanneksi” ja Heidegger toisaalta vain ”olevaksi” (*das Seiende*), jota ei voi objektivoida ja josta yksinkertaisuudessaan ei voi sanoa muuta kuin että se on ja sinnittelee tuossa supistumattomassa olevaisuudessaan. Toisen ihmisen kasvot ikään kuin kantavat huomattaen tätä kolmatta huomassaan ja luovuttavat sen ilomieliin minulle, tai kenelle tahansa, joka sen huomaa vastaanottaen. Toisen kohtaaminen on kolmannen kohtaamista, huolen jakamista siitä joka on ikuisesti vierellä, eikä koskaan edessäni esineen tavoin, ”käsillä” tai ”esillä” (*zuhanden, vorhanden*). Tämä jokin on yhtäaika kaikista merkityksellisin ja merkityksettömin, ikään kuin puhdas sana taikka merkki, merkitsijä, joka merkitsee vain omaa olemistaan, olemisen tilan avaamista, ”täällä olemista” (*Da-sein*) käsitteen puhtaimmassa ja riisutuimmassa merkityksessä. Se että Lévinas voi tässä kohdin arvella kaiken tapahtuvan vailla merkin tai kuvan välitystä, voisi johtua siitä, että kokemus sijaitsee tällöin *tarkalleen kielen itsensä* (sen ruumiillisuuden) *tasolla*¹⁶, jolloin kaikki on yhtäaika sekä merkitsevää että vailla merkitystä, sanalla sanoen *merkillistä*. Sijaitaan metafysisen halun tasolla, joka synnyttää meissä myös pakottavan halun kommunikoida vailla mitään sanottavaa. Sikäli kuin olemme ja ilmenemme toisillemme näin olevuuden merkitsijöinä ja kantajina, muodostamme paikan olevalle, olemme täällä.

¹³ *Ibid.*, 218, 234.

¹⁴ « *Autrui qui me domine dans sa transcendance est aussi l’étranger, la veuve et orphelin envers qui je suis obligé* », *ibid.*, 237.

¹⁵ *Ibid.*, 73.

¹⁶ Tämän Lévinas tavallaan tunnustaa toisaalla, samaistaessaan lähimmäisen merkitsijään: ”Lähimmäinen, merkitsijä, manifestoituu puheessa, puhussa maailmasta eikä itsestään”, Lévinas, *ibid.*, 98.

Huolenamme voi tällöin olla vain oleva, jota merkitsemme, halusimme tai emme, tuolla ja tällä puolen ihmisen. *Dasein* ei itsessään ole kukaan, omista mitään, ja juuri siksi se voi tarjota tilan kaikelle olevalle. Sen vieraanvaraisuus on lähtökohdaisesti rajatonta, mutta sillä ei toisaalta ole tarjota vierailleen muuta kuin kohtaamisen paikka.

Kun Heidegger myöhemmin usein toteaa ihmisen olevan ”olemisen paimen”, olisi lausuma tässä yhteydessä ymmärrettävä niin proosallisesti kuin mahdollista: olevaa on lähtökohdaisesti paljon ja monenlaista; *olemiseen* ei voi suhtautua muutoin kuin vastuuna *olevan* moninaisuudesta, jossa oma olevuuteni on osallisena. Mikä merkitsee myös että paimenia täytyy olla yhtä monta kuin on ihmisiäkin. Eikä paimentaminen ole koskaan ollut mitään hyvin palkattua työtä. Myöskään Kallista ei hänen kokemuksensa johtanut suinkaan maailmasta vetäytymiseen, vaan aktiiviseen yhteiskunnalliseen osanottoon – työväenliikkeessä, osuustoiminnassa, lopulta valtakunnan politiikassa.

Palaisin lopuksi vielä teatteriin, koska nähdäkseni parhaimmillaan ihmiset ilmenevät siellä toisilleen edellä kuvatun kaltaisessa tilassa. Näyttämöllä todistamme (*testis, tersis*) näet yhä uudelleen kuinka kieli palaa ruumiiseen, ei suinkaan sulautuakseen siihen takaisin, vaan jotta nähtäisiin kuinka se lakkaamatta irtoaa ruumiista, jotta ilme-

nisi ruumiin alkuperäinen kielellisyys, merkitsevä ruumis, eksistenssi, se että jotakin on. Näin on asiat teatterissa nähty ja nähtävä: näyttämöllä kaikki merkitsee. Samasta syystä teatterillisen tapahtuman tasolla ei voi ennalta käsin vetää rajaa eettisen ja poliittisen välillä. Pikemminkin se, mitä tässä dimensiossa tapahtuu, on juuri näiden näkökulmien välinen vaihtelu, kiista ja rajanveto, kahden ihmisen välinen kohtaaminen, joka viettää kolmanteen ja siitä takaisin sinun ja minun välille. Näyttämö ei tarjoa lepopaikkaa objektiivoiselle katseelle. Draamoissa, tragedioissa ja komedioissa, todistamme yhtä lailla eettisen suhteen saapumista umpikujaan ja kuinka tällöin politiikka, yhteisesti tavoiteltu oikeudenmukaisuus, tulee ihmisten avuksi¹⁷; toisaalta todistamme tapauksia joissa eettinen vaatimus ja vastuu asettuu tyrannimaisen politiikan tielle. Voitaisiin jopa pohtia josko siirtymä yhdestä toiseen on edes mahdollista vailla tiettyä teatterillistä välitystä. Joka tapauksessa näiden siirtymien seuraamisessa on aina jotakin, joka ei lakkaa kiinnostamasta ja yhdistämästä meitä.

¹⁷ Näin tapahtuu tunnusomaisesti esimerkiksi Aiskhyloksen *Eumenideissa*, jossa äänestys ja julkisesti toimeenpantu oikeudenkäynti purkavat henkilöiden väliset vastuusidokset. Viittaan artikkeliini ”Athenen ääni. tragedia, demokratia ja dekonstruktio”, *Tiede & Edistys* 3/04.